

МИЛ. С. ФИЛИПОВИЋ

Старе српске књиге и рукописи по северо- источној Босни

Путујући, 1937 и 1938, по североисточној Босни ради прикупљања грађе за историју тамошњих српских манастира, имао сам прилике да видим неке старе српске штампане књиге и рукописе. Више разлога ме је навело да напишем и објавим овај извештај. Пре свега, тај део Босне је уопште врло мало познат у науци, па ће овај прилог добро доћи као грађа и као потстицај за даља истраживања и проучавања. Затим, показало се да је међу књигама било и досад непознатих. Даље, подаци које ћу изнети неће много допринети познавању историје књижевности и писмености, али ће добро доћи за изучавање културних прилика ове области као и културних веза између ње и других области. Најзад, и то је у овај мах најважније, многи од тих рукописа и књига пропали су у току 1941—1944 и сматрам особитом дужношћу да објавим ово што сам био успео да забележим о њима.

По тим књигама било је и разних записа. Те записе сам преписао и они ће бити објављени у збирци »Стари српски записи и натписи из североисточне Босне«, у издању Српске академије наука у Београду. Тако ће бар та грађа бити потпуно спашена и сачувана, пошто су оригинали већином уништени.

У овом прилогу приказаћу само оне старе штампане књиге и рукописе који раније нису били познати. Напомињем да је о неким другим књигама писано већ раније. Тако Василије Стакић је описао књигу »Скуцаник«, писану средином 18 века у околини Бање Луке, а коју је он нашао у Мичијевићима;¹⁾ Ђ. П. је описао »Паскалију« попа Марка Марјановића из 1838 у Порјечини,²⁾ Васа С. Поповић је описао старе књиге и рукописе у цркви села Милошевца,³⁾ а ја сам се осврнуо на старе књиге у Модричи;⁴⁾ доста података биће и у поменутој мојој збирци старих записа и натписа.

¹⁾ Вас. Стакић: Кратки опис једне старе рукописне књижице. Бос.-херц. источник XI (1897) 225—227, 281—285.

²⁾ Ђ. П.: Кратки опис манастира Озрена Б.-Х. источник 1890, 75.

³⁾ Васа С. Поповић: Старе књиге. Дабро-босански источник 1889, 12—13, 26—27, 45—46, 62—63.

⁴⁾ Мил. С. Филиповић: Неколики херцеговачки записи. Старинар, Трећа серија, XIII (Београд, 1938) 205—207.

ЦРКВА ЛОМНИЦА

Црква Ломница је у селу Шековићима у Босни. Подигнута је у 16 веку као манастирска, а првих година 18 века претворена је у обичну мирску цркву. Има очуван живопис по зидовима и оригиналан иконостас из 16 века. Књиге су јој већином скорашње. Међу њима је само једна старинска књига. То је *Октоих* Божидара Вуковића, штампан у Млецима 1537 године. На *Октоиху* је запис што га је Љуб. Стојановић објавио по препису пок. Захарије Поповића и то као запис »у старој штампаној књизи« (Љ. Стојановић: Стари српски записи и натписи, бр. 7581). Та »стара штампана књига« је овај Божи-дарев *Октоих*.

ЦРКВА ВОЗУЋА

И то је био манастир, подигнут такође у 16 веку, па је доцније запустео. Црква је обновљена у 19 веку као мирска. О старим књигама које су припадале манастиру Возућој писао је В. Стакић.⁵⁾ Једна је књига *Зборник* Божидара Вуковића, штампан у Млецима 1538, одлично очуван (до 1938). По В. Стакићу, била је и једна књига у коју су били увезани уједно 156 листова *Литургије*, штампане у Млецима 1519 (штампао је Б. Вуковић а саставио јеромонах Пахомије), и седам листова *Устава*. Међутим, *Литургије* више нема у Возућој и не зна се где је, а сачувани су свих седам листова *Устава*, који је превод са грчког и писан у Хиландару 1535.

Очуван је и одломак празничног *Минеја* за март, који помиње и В. Стакић, али без ближих података. Од тог *Минеја* било је 1938 само 29 листова величине 21 × 31,2 см. Рукопис (црвеним и црним мастилом) је леп, бољи него у *Уставу*. Листови хартије имају на средини водени знак, апсолутно исти као и у хартије на којој је писан *Устав*, што значи да је и овај *Минеј* писан 1535 или око те године, несумњиво и он у Хиландару.

ОСМАЦИ

За време док је манастир Папраћа био пуст, село Осмаци је служило у неку руку као средиште за крај око Папраће: у селу је било свештеника, иако није било цркве, који су себе сматрали папраћским свештеницима и који су најзад успели да обнове Папраћу и да је одржавају док није понова постала манастир.

У свештеничкој кући Поповића на Осмацима добио сам једну штампану и две рукописне књижице. Све три књижице уступио сам обновљеној Народној библиотеци у Београду.

Штампана књижица је: *Канѡнъ молибный гголтъ коликолѣчникѡ Стефанѡ краљу дуганкомѡ, гочиниѡ блажнопочившиѡ Господиноѡ Ишанноѡ Гшоргѣичемѡ митрополитоѡ кѣрло-вачкиѡ... Въ Бѣдлицѡ градѡ... 1803.*

За ову књигу уопште се није знало у нашој библиографији, и то је њен први познати примерак.

⁵⁾ В. Стакић: О манастиру Возућој. Добро-босански источник (Сарајево) 1889, 358—359.

Прва рукописна књига је *Мали моленик и ђодокатинаш погледованіи нечистагш демона*. Не зна се ни ко, ни када, ни где ју је написао. Књига има у свему 32 листа величине 14.5×19.6 см, увезана у чврст кожни повез. Прва четири листа су била празна; на првом је само запис од 20 јануара 1822 год. да је књига тада припадала Јоакиму протосинђелу зворничком. Тај је запис брзописом, док је књига писана полууставом. Изгледа да протосинђел Јоаким није писао ни један део књиге.

Двадесетидва листа те књижице су исписана истом руком, и ти листови су обележени бројевима од \tilde{a} до \tilde{kk} . Наслови, иницијали, напомене и сл. су исписани црвеним, остало црним мастилом. Главни наслов гласи: *Погледованіи молениоѣ ѿ немоцнихъ, ѿ крѣпкихъ, ѿ дѣхокъ нечистыхъ и стѣжанихъ.*

Сви листови од 1—20 носе у заглављу скраћен наслов црвеним словима: *Погледованіи молениоѣ - ѿ избавленіи ѿ дѣхокъ нечистыхъ.*

Међутим, текст главне молитве завршава се при крају деветог листа, где почињу: *Мѣтка ѿ ить заклинаніа Великаго Васіліа, къ стѣжѣщимъ ѿ демоноѣ, на клѣбѣ немоцѣ.*

То су две молитве: прва има свега 26 редака и завршава се на полеђини десетог листа, а друга је дужа и завршава се на почетку четрнаестог листа.

Ту почиње: *Мѣтка Ішанна Златобѣтагш ради избављења од ђавола*. Уствари то су четири молитве од којих су прве три сасвим кратке, а четврта знатно дужа. Завршава се на деветнаестом листу. На двадесетом листу је: *Мѣтка на клѣбѣ немоцѣ*, која се завршава већ на полеђини истога листа. Затим долази, писана истом руком, *Мѣтка итьхъ идли отрокѣ на немоцнаго и нипацаго* и та се завршава на 22 листу. Другом руком, и знатно доцније, исписана је апокрифна *Молитѣла млатаго Сїона* на три листа, писана језиком са знатним примесима народног говора и с употребом слова \tilde{h} и \tilde{h} . Том истом руком исписана је и апокрифна молитва за избављање од Нежита, која износи нешто више од једне странице. Имају још два празна листа.

Друга рукописна књига је нека врста зборника молитава Има свега 43 листа величине 8×14.3 см. Књижица је била увезана у дрво и кожу, али је сачувана само предња корица. Већи део је писала једна иста рука и само црним мастилом. Писмо је слично босанској ћирилици. Тај део би могао бити из 18 века. У језику има доста старијих српских одлика: *ка кѣки кѣка, кѣзѣкѣлици и ѣни, кѣдождѣни, ѣлиши мѣ* итд. На првих $14\frac{1}{2}$ листова су разне молитве и црквене песме. На другој страни 15 листа почиње текст »Ваславе«, која се чита у Босни о славном обреду код куће. Тај текст обухвата пет страница. Међу светитељима помиње се и Стефан Штиљановић. На следећем листу су неке ситнице (молитвице) и ускршњи тропар, уписан у једној вињети.

Тих осамнаест листића претстављају старији део књижице, јер су остали листови тањи и писани другом руком, па је очигледно да су доцније заједно повезани са првима. Тих познијих листова је било и више, па их је седам исечено. Идући редом, долазе најпре два празна листа. На следећем листу су: 1) запис: *Нѣка ѣ зна колико би када ѣ бишъ кѣлѣна 8 Сарајѣѣ ѿидали Ригѣи М(и?)гокичѣ година 16 нѣка ѣ зна и да ѣ закѣтѣка(!)*, 2) почетак црквене песме »Ангел вопијаше«, 3) три забелешке о писанији и 4) на полеђини листа, невештом руком, неколико речи (*Васлаѣѣ нечѣнолѣ Гѣѣ богѣ...*). — Кулѣхејаја је долазио у Босну 1772, па је према томе и овај део књижице поуздано из 18 века.

Затим долази доста занимљива ствар: на шест и по страница поуке о хришћанском животу, и то у стиховима сасвим на народску, али без почетка. Првих очуваних неколико стихова гласе:

..... слабо бое,
 А Богу се мало моле,
 А гриеху свакомъ воле.
 Ко се тако Божи чедомъ зваше,
 Кои Бога вјероваше
 А от туђе муке мироваше.
 Ко се куне без неволје
 Све дяволу чини болје итд.

После тих стихова долазе опет стихови, писани другом, невештом руком. Ти су стихови још значајнији, јер су одјек неког руско-турског ратовања у 18 веку и израз српског народног расположења у Босни. Они гласе:

Сад се ова книга чтие
 Да се Московъ с Туркомъ бие
 Христяни се Богу моле,
 Ербо своме цару воле:
 Помози намъ, мили Боже,
 За ве(ли)ко име твое!
 И даври (=ђаволи) се тебе бое,
 Кудел неће клети Турци,
 Кои оде ка и вуци
 Те кристяномъ

Долазе опет два празна листа (сем што на једном има бележака о писанији), па један лист са неким нејасним записом и белешкама о писанији (која је делимично из Пелемиша и из села Осмака од Предојевића), па су опет два и по празна листа (на првом су само две белешке о писанији). На следећих 13½ страница су опет разне црквене песме, па символ вере на 2½ странице и онда још две молитве на 3½ странице, па седам празних страница. На тим празним страницама, на више места, неко се вежбао у писању азбуке.

МАЧКОВАЦ

У селу Мачковцу (Лопарама) у самој планини Мајевици дошао сам до једне мале књижице од 37 листова величине 10 × 14.5 см. Корице су јој већ биле изгубљене. То су, уствари, две мале књижице, писане разним рукама и у разво време, па после повезане уједно. Првој припада 29, а другој 8 листова.

Прва књижица носи наслов: *Сѣа книга молитка свѣго Василѣа Великаго ш̄ нмоцнѣхъ, ш̄ вѣрѣльнѣхъ, ш̄ духѣвнѣхъ.* Писа љк къ манастырѣ хъ свѣ Тронце, лица майи, днѣ ѣ, аѣли лѣто.

Сама молитва Василија Великог обухвата десет листова и завршава се на почетку 11 листа, па долази *Тажѣ Мѣтка свѣго Василѣа Великаго на свѣкѣш̄ нмоцнѣхъ духѣвнѣхъ* која се завршава на почетку 12 листа, а онда *Мѣтка ѣ заклин-*

и ња на димонши, која се завршава са првом страницом 17 листа. На другој страни 17 листа почиње а при крају прве странице 18 листа се завршава Глас митка гтагш Ивана Златобитаго за изгоњење ђавола. Друга кратка Митка инаа тогочи завршава се при крају 20 листа где почиње друга молитва која носи исти наслов, и та се завршава при крају 26 листа где почиње последња молитва која се завршава са првом страном последњег (29) листа. Писац је био погрешно у њену наслову, па је накнадно поправљао. Наслов поправљен гласи: Митка гтагш (треба: гтагш) и дин штрококъ на нипацигш. С изузетком што нема молитве за сваку болест, садржина ове књижице је иста као и описане књиге зворничког протосинђела Јоакима, али нису преписиване с истог оригинала.

Ова књижица с Мачковца, писана 1848 у манастиру Св. Тројици (Тамни), значајна је по томе што је Тамна у то време била место где су учили свештенички кандидати из читаве североисточне Босне, те ју је и писао свакако један од таквих кандидата, коме није нимало сметало што су то апокрифне молитве.

Другу књижицу, увезану с описаном у једну, писала је друга рука, која је исписала само 5½ листова, а остало је било празно, па је неко доцније испунио белешкама сасвим рђавим рукописом. Тај део садржи три кратке молитве: Митка ш шнег призора, сирѣчь за оброцы, Митка гтагш архангела Микхаила на кљакѣ немощь и Митка на кљакѣ молит.

И ову састављену књижицу предао сам обновљеној Народној библиотеци у Београду.

ЗОВИК

Зовик, село под Мајевицом, у Брчанском срезу, био је у току 18 и 19 века напредно српско и цинцарско насеље. Четрдесетих година 19 века у селу је подигнута православна црква, по угледу на тадашњу цркву у Зворнику. Међу књигама што их је црквена управа, на неколико месеца пре мог доласка у Зовик (3 августа 1938), избацила из цркве као старе и за то време их на црквеном тавану мишеви веома оштетили, биле су и три старе књиге, па сам црквену управу упутио да чува бар остатке тих књига. Нажалост, усташе су спалиле цркву 1941, па су изгореле и те књиге.

Једна од тих књига је била рукописни Празнични минеј који је доспео у Зовик из манастира Ђелија у Црној Гори: из једног записа из 1721 год. види се да је још те године био у Ђелијама. У књизи су још два записа, али без датума. Хартија је ребраста и има овај водени знак (сл. 1). Текст је писан црним, црвеним и жутиим мастилом.

Друга књига је била веома оштећени Трипеснец, без почетка, који је штампао Стефан од Скадра. Познавало се да је у књизи било записа, али су пропали. Нема означене године штампања. Хартија је већином са воденим знаком (сл. 2), који сам налазио у књигама из доба око 1535 год., а има листова и са друкчијим знаком (сл. 3).

Трећа књига је била једно Еванђеље без почетка и краја, за које сам био стекао утисак да је и оно из прве половине 16 века.

БИЈЕЛА

је такође село у Брчанском срезу, под Мајевицом, са прилично очуваном али већ посрбљеном цинцарском колонијом. У цркви су била 1938 два примерка Литургије које је штампао Божидар Вуковић у Млецима 1519 год. (а трудио се око штампања јеромонах Пахомије од Ријеке у Црној Гори), али ти примерци нису од истог издања: било је знатнијих разлика у слогу и правопису. Један примерак је био веома оштећен: без првог и без 66 листова с краја. Први је био некада својина игумана Димитрија и манастира Папраће.

ОСЈЕЧАНИ

Првобитно је била својина цркве у Осјечанима, па је после променила неколико власника, док није доспела у село Бољанић, једна рукописна књига, коју је писао 1842 Лазар Јовановић, тадашњи учитељ тешањски. Кад сам писао чланак о писцу те књиге,⁹⁾ ја за њу још нисам ни знао. Књигу сам добио само на послугу посредовањем Дејана Вујасиновића, тадашњег свештеника у Бољанићу. У књизи нема ништа што би могло да измени или употпуни слику о Лазару Јовановићу коју сам дао на основи грађе што ми је до тада била на располагању.

Књига из Осјечана је уједно и Епистолија и поменик осјечанске цркве. Епистолија је веома омиљен спис апокрифне литературе, и њени су преписи чести.

Цела књига има 31 лист од доста тврде ребрасте хартије. Листови су величине 15,6×20,3 см. Књига је увезана веома чврсто у дрво и кожу. Прва два листа су без бројева, а онда је деветнаест листова обележено бројевима црквеним и арапским од 1—19 (и то црвеним мастилом), а остали листови су опет без бројева. На првом листу је опширан наслов књиге који је уоквирен вињетом са геометријским шарама и три главе. Тај текст на првој страни гласи:

Во млекѣ г҃на единобѣщнаѣ животѣвца и неразѣлннѣ Троице: Оца и Сна и г҃аго Дха, Поклѣнннѣ г҃аго Петра и патриарха йеросалимскога како еѣ е причитани на часнои трпези и припиани и затворении од кикотѣ закѣтѣ, а шкѣ еѣ кнѣге разитѣрили по икон панои зѣмли, од манастире и од цркве поимани ко обтврждании кѣре христѣанскѣиѣ. Снѣ г҃на Епистолиѣ бжѣтѣвна кнѣга напечатана еѣ од Тшнѣ градѣ царѣтѣвѣуци Цариградѣ. Бѣтѣ ипиана еѣ трѣдомѣ и е прилѣжаннѣиѣ и иждивннѣиѣ Лазари Йванновнѣиѣ, обѣчитѣла тшанскога. Бѣ ипиана ш гозданнѣиѣ мира г҃зти, 7350, ш рождѣтѣка жѣ Хрѣтѣка по плоти Бг҃а млока гашмѣ, 1842 лѣтѣ.

На другој страни, у оквиру од само по четири упоредне црте (које граде правоугаонике):

Спиана бѣтѣ мѣца марта кѣ е : 5 днѣ. Починарт еѣ пиати оу г҃идѣ кѣе оу три г҃ага дѣкѣ кѣ : 25. Спиалѣ и навннѣиѣ еѣтѣ кнѣгѣ ш краѣ до конца Лазарѣ Йванновнѣиѣ, оучитѣлѣ тшанскѣиѣ, кнѣтѣ изѣ шерѣ Сараяка. Снѣ приложи шкѣ кнѣгѣ оу црквѣ на Шѣчани, ко хрѣлѣиѣ г҃аго Блѣговѣщннѣиѣ прикѣтѣиѣ Бѣдѣиѣ принѣш дѣи Марѣи.

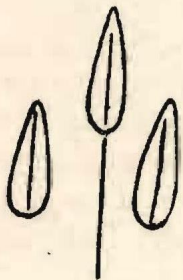
Снѣ ипиана иѣтѣ полицѣ кѣчитѣ живихѣ и мртѣвѣихѣ раѣковѣ бжѣхѣ. И парѣвннѣиѣ полицѣ иѣтѣ на краѣ кнѣге прикѣдно.

⁹⁾ Мил. С. Филиповић: Хаѣи Лазар Јовановић, учитељ и лекар у Тешњу и Тузли. »Преглед« (Сарајево) 1939, 46—53.

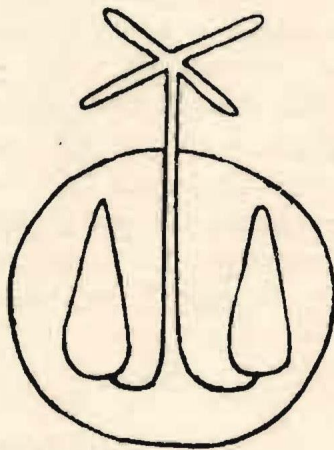
Други лист је празан, а онда долази текст Епистолије на 18 листова. Прва страна је украшена цртаним оквиром, изнад којег је вињета с ликом Исуса Христа у архијерејском оделу. Испред текста Епистолије је овакав наслов:

Побчнини народа ирсекагш, ина итаа Епитолиа, кожиткни книга, коа е погана егъ ѿ Бга на змилю ко градъ Ироалиитъ, ко(д) дома цара Давида пала егъ на змилю.

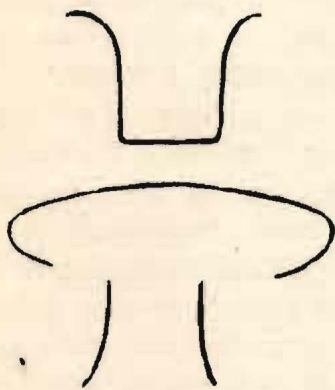
Тај наслов је толики да су на прву страницу стала само два ретка текста. На четвртој страници се већ завршава текст „малагш побчнина“, а од листа 3 (односно 5) почиње текст „вликагш побчнина“ с насловом Питокани побчнини зиради

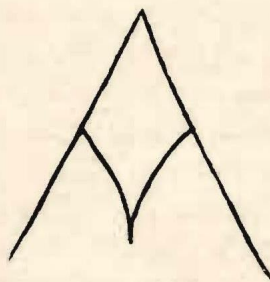
сл. 1

сл. 2

сл. 3

сл. 4

народа ирсекагш, ина итаа Епитолиа кожиткни книга, коа е погана егъ ирсекагш Бга на змилю. Пала егъ кода градъ Ироалиитъ. Поглѣдоканиитъ кожиа заповѣди ирѣдокатианагш вликагш побчнина ити Епитолиа, кожиткни книга.

Тај наслов прелази и на другу страницу. На првој страници је око њега такође оквир са шарама и са вињетом у којој су ликови Богородице, Исуса Христа и св. Јована (сл. 5). Листови 11 и 12 су искинути, па је лист 12 сасвим изгубљен, а лист 11 је сачуван иако искинут.

После текста Епистолије долази други део књиге, намењене да буде поменик осјечанске цркве. Од имена живих уписана су Лазаревом руком само имена јереја Трифуна и јереја Павла и његово име: Лазара учитеља. За уписивање живих било је предвиђено пет листова, али сем поменутих имена није ништа више на тај начин уписивано. Један лист је искинут. Доцније су уписивани, рђавим рукописом, неки помени живих и мртвих. Најмање десет листова било је предвиђено за „помена кѣнѣиј оубошѣхъ рѣкокъ кожѣхъ“. Види се да су четири листа искинута. На првој страни, где су требали да се уписују архијереји и монаси, није написано ни једно име. Међу мушким именима уписано је неколико свештених и више световних лица. Док је Лазар уписивао редом и калиграфски, доцније су имена уписивана нередовно и свакојаким рукописом. Тих имена има само на прва два листа. На следећем листу је запис да је књигу купио за форинту поп Ђорђе Стефановић из Кожуха, поводом чега је пок. прота Петар Н. Јовановић из Тузле додао белешку о томе попу Ђорђу и његову много познатијем брату попу Јаћиму Стефановићу, пароху црквинском, једном од вођа буне 1858 у Посавини. Даља три листа су празна. Посљедњи очувани лист намењен је за спомен живих (парусије), али није уписано ни једно име.

ПОРЈЕЧИНА КОД ОЗРЕНА

У околини манастира Озрена било је више свештеничких родова. Један од тих родова су Марјановићи, сада у селу Порјечини (10 породица). Ови Марјановићи су пореклом из Острога у Црној Гори, одакле им је шести или седми предак Остоја пребегао у Херцеговину, а Остојин син или унук Петар прешао у Босну, прошавши кроз Сарајево, дошао и населио се у околини манастира Озрена. За Марјановићима дошао је овамо и њихов огранак из Острога, Максимовићи, који су такође у Порјечини (2 пор.).

Поменути Петар је имао сина Маријана, по коме се један део овог рода и зове Марјановићима. Истом роду припадају у селу Мичијевићима сви који славе Арханђеловдан и Тодоровићи у Кртову. Сами Марјановићи су првобитно били сви у Мичијевићима па је један део доцније прешао у Порјечину. Из овога рода је било пет свештеника. Био је свештеник неки Маријан, али се о њему не зна ништа одређено. Затим, били су свештеници браћа Михаило (Милић) и Марко, синови Маријана сина Петрова. Марко је био и прота. Поп Милић умро је 1877, а поп Марко је умро пре Милића. Био је поп и њихов рођак Мелентије у Мичијевићима. Син попа Милића, Ђорђе, запопио се у Сарајеву заједно с Антонијем Катанићем а умро је 1904 или 1905. За Ђорђа се зна да је учио школу код озренског учитеља Данила.

Стјепан Марјановић, унук попа Михаила-Милића а син Ђирка Марјановића, имао је једну рукописну књижицу, која је припадала најпре попу Марку а затим Стјепанову деду попу Милићу и Милићеву синовцу попу Ђорђу. На последњој страници (120) те књижице написано је: *Епистола попа Ђорђи Поповићу*

или Маринковића. Писмо кратко неговко Лука, када е учино кодъ кретога монитора храма кретога шца Николае. Писмо гашпз. Лука је то писао, дакле, 1887, али је та књижица ипак знатно старија.

Књижица је начињена од обичне дебеле ребрасте хартије и једноставно увезана, без корица. Спољни листови су већ потамнели. Чувају је као реликвију. Књижица има у свему 60 листова, а било их је и више, па су искидани. Листови су сечени неправилно, те им висина варира између 16 и 16.5 см, а ширина између 10.8—12 см.

Садржина књижице је веома разноврсна и показује каква је била писменост и каква спрема сеоских босанских попова још у другој половини 19 века.

На прве три и по странице исписано је неколико десетина српских израза упоредо с турским, али су и турске речи писане ћирилицом. Другу половину четврте и три реда на петој страници заузима кратка „Молитва ш глаки колони“. После те молитве настаје дужи текст који се завршава на 31 страни (али су стр. 22—23 прескочене и остале празне). Тај текст нема посебног наслова. Уствари, то је текст неке проповеди о страху божијем, хришћанским дужностима, прародитељском греху, смртним гресима итд. На стр. 31—38 говори се о дужностима хришћана (прича о богаташу и Лазару), а на стр. 39—49 о страху божијем и сл. Можда су та два текста једна целина. На стр. 51—59 је „Слово прикети Богородице“, где се казује како арханђео проводи Богородицу кроз пакао. На стр. 61—69 говори се о томе какви треба да су свештеници и шта су им дужности, а на стр. 71—72 се говори о свештенонасима. На стр. 73—75 записан је текст популарне »ваславе« која се »чита« у Босни о слави; и на стр. 112—114 записана је опет »васлава« али не потпуна. На стр. 76 је записано једва читким словима, а вероватно руком попа Ђорђа, неколико деформисаних стихова једне народне песме у којима се помињу Лазо неимар, Јанко и паша од Гласинца. На стр. 77—78 говори се о седам смртних греха, на стр. 79 исписана су 32 несретна дана у години, стр. 80 је празна, а на стр. 81—83 се говори о тајни исповедања (апокриф: оживела жена да се исповеди). На стр. 85—104 је текст популарног апокрифног списка Епистолије. На стр. 105—106 је на пет места исписана шатор-формула као »запис од биесна па(ш)ћета«. Два листа су искинута па долазе странице 107—110 са разним шарањима међу којима је и један безначајан запис попа Ђорђија Поповића из 1862; тако исто ишаране су безначајним белешкама и садашње странице 115—119.

ОСИЊА

У цркви села Осинје, у подгорини планине Крњина (Тешањски срез), видео сам 1938 један Божидарев Октоих, штампан у Млецима 1537, делимично оштећен. Значајно је да се у записима из 19 века по књизи помиње да је књига била својина попова Василија и Луке Раилића који су били из села Горњег Детлака. Вероватно да је овај Октоих био некада својина ког оближњег пропалог манастира: манастира у Липљу или у Детлаку.

ПОЈЕЗНА

Међу књигама у цркви овога села које је такође под Крњином, повлачи се један лист од неког старог рукописног манастирског Тр е б н и к а, писаног црним и црвеним мастилом. Рукопис је леп, ситан. Лист је танак, формата 26.5 × око 17.5 см. Лист је обележен бројем 3̣ (=7). Од воденог знака се види само први део (сл. 4), а други део се не види због велике мрље. На првој страни листа је свршетак од „обчур“, а на другој почетак Недеље блудног сина. Један став гласи:

прч : хуаинте Г̃да с̃ нег̃ : Подо к̃дяти, нкш к̃ с̃и седниц̃ постат̃а тркал̃т̃и арлин̃
мирзк̃и нх̃ пост̃а глагольни арцнеб̃р̃к̃. Имиже (мониси) на к̃нждо д̃ињ (неже, и к̃в ерд̃ и па-
ток̃) . . . (једу сир и јајца, а мирјани једу месо. . .).